

Nowi żywicieli niektórych nicieni – pasożytów ptaków wróblowych (Passeriformes)

New hosts of some nematodes – parasites of Passeriformes

Anna Okulewicz¹, Jerzy Okulewicz²

¹Zakład Parazytologii, Instytut Genetyki i Mikrobiologii, Uniwersytet Wrocławski, ul. Przybyszewskiego 63, 51-148 Wrocław

²Katedra i Zakład Biologii i Parazytologii Lekarskiej, Akademia Medyczna, ul. Mikulicza-Radeckiego 9, 50-367 Wrocław

Adres do korespondencji: Anna Okulewicz, Zakład Parazytologii, Instytut Genetyki i Mikrobiologii, Uniwersytet Wrocławski, ul. Przybyszewskiego 63, 51-148 Wrocław; E-mail: annaok@microb.uni.wroc.pl

ABSTRACT. Parasitic nematodes very rarely exist in birds that are completely or predominantly herbivorous. The investigation of the helminth fauna of Passeriformes in the region of Lower Silesia revealed new hosts for some nematode species. We found in *Acrocephalus scirpaceus* – *Acuaria subula* and *Microtetrameres inermis*; in *Fringilla coelebs* and in *Luscinia megarhynchos* – *Dispharynx nasuta*; in *Passer montanus* – *Capillaria angusta*; in *Phylloscopus trochiloides* – *Acuaria subula* as well in *Phylloscopus collybita* – *Microtetrameres* sp. These nematodes have not been so far reported from these bird species.

Key words: birds, Passeriformes, Nematoda, new species, host

Wstęp

W roku 1963 w *Wiadomościach Parazytologicznych* ukazał się artykuł prof. Bogdana Czaplińskiego dotyczący stanu badań parazytofauny krajowych ptaków [1]. Wynika z niego, że łącznie z badaniami fragmentarycznymi, poznana jest helmintofauna 130 krajowych gatunków ptaków, co stanowi 34,7% wszystkich notowanych. Mimo upływu ponad czterdziestu lat liczba gatunków ptaków, u których prowadzono badania parazytologiczne tylko nieznacznie wzrosła – do 165, co stanowi 37,8% obecnie zarejestrowanych gatunków krajowej awifauny [2].

W dalszym ciągu do najslabiej poznanych należy helmintofauna najliczniejszego rzędu ptaków jakimi są wróblowe (Passeriformes), wśród których pasożyty wewnętrzne stwierdzono dotychczas u 39 gatunków – 23,5%. Krajowe ptaki wróblowe stosunkowo najczęściej zarażone są nicieniami – 29 gatunków, nieco rzadziej notuje się przywry digeniczne – 25 i tasiemce – 18, a najrzadziej kolcogłowy

wy – 11 gatunków. Kolcogłowy występują najrzadziej, ale w odniesieniu do liczby gatunków notowanych w Polsce (35) jest ich całkiem sporo [3].

Niewielkie zarażenie Passeriformes, w porównaniu z ptakami innych rzędów (np. blaszkodziobych Anseriformes), jest wynikiem sposobu i rodzaju pobieranego przez nie pokarmu. Ptaki, których kontakt z glebą jest ograniczony i na ogół odżywiają się w locie (np. muchołówkowate – Muscicapidae) rzadko mają sposobność zarażenia się helmintami [4]. Sporadycznie zarażone są również ptaki z rodziny Fringillidae – łuszczaki i Passeridae – wróble, których pokarm stanowią przede wszystkim nasiona i owoce [5, 6].

Material i wyniki

Wśród zbiorów helmintofauny ptaków wróblowych Passeriformes, pozyskanych w czasie kompleksowych badań parazytofauny ptaków Dolnego Śląska, prowadzonych od końca lat 70. ubiegłego

wieku, znajdują się jeszcze nicienie, które uzupełniają listę ich żywicieli o nowe gatunki nematofauny. *Acrocephalus scirpaceus* (trzcinniczek) okazał się nowym żywicielem *Acuaria subula* i *Microtetrameres inermis*; *Fringilla coelebs* (zięba) – *Dispharynx nasuta*; *Luscinia megarhynchos* (słowik rdzawy) – *Dispharynx nasuta*; *Passer montanus* (mazurek) – *Capillaria angusta*; *Phylloscopus trochiloides* (wójcik) – *Acuaria subula*; *Phylloscopus collybita* (pierwiosnek) – *Microtetrameres* sp.

Acuaria subula (Dujardin, 1845) (Acuariidae)

Nicienie znaleziono pod kutikulą żołądka mięśniowego u 3 *Acrocephalus scirpaceus*, intensywność inwazji wynosiła 1, 10 i 12 osobników; oraz u jednego *Phylloscopus trochiloides* – 2 nicienie.

W Polsce notowany u *Erithacus rubecula*, *Ficedula hypoleuca*, *Hippolais icterina*, *Passer domesticus* i *Sturnus vulgaris* [3]. Wg danych z piśmiennictwa [7–11] występuje u licznych gatunków ptaków z rzędu Passeriformes, lecz u *A. scirpaceus* i *Ph. trochiloides* dotąd nie był notowany.

Dispharynx nasuta (Rudolphi, 1819) (Acuariidae)

Znaleziony w żołądku gruczołowym u jednej *Fringilla coelebs* – dwa osobniki (samiec i samica) oraz u jednego *Luscinia megarhynchos* – jeden niecień (samiec).

Gatunek dotychczas w Polsce notowany u *Corvus frugilegus*, *Erithacus rubecula*, *Garrulus glandarius*, *Sturnus vulgaris* [3]. Posiada szeroki krąg żywicieli, którymi są nie tylko ptaki wróblowe, ale także kura-ki Galliformes, gołębiowe Columbiformes i siewkowe Charadriiformes [8, 11]. *F. coelebs* i *L. megarhynchos* są nowymi żywicielami tego pasożyta.

Microtetrameres inermis (Linstow, 1879) (Tetrameriidae)

Nicienie tego gatunku (5 samic i jeden samiec) znaleziono w żołądku gruczołowym u jednego *Acrocephalus scirpaceus*.

W Polsce dotąd notowany u *Corvus cornix*, *Corvus frugilegus*, *Hippolais icterina* i *Sylvia atricapilla* [3]. Ten palearktyczny gatunek oprócz wielu ptaków wróblowych (m.in. *Acrocephalus arundinaceus*) jest notowany także u ptaków drapieżnych i sów [9, 12]. U *A. scirpaceus* znaleziony po raz pierwszy.

Microtetrameres sp.

U jednego *Phylloscopus collybita*, w żołądku

gruczołowym znaleziono jedną samicę nicienia z rodzaju *Microtetrameres*, brak samca uniemożliwia oznaczenie gatunku. Podobnie nie znalezienie samców nicieni u żywicieli *Accipiter nisus*, *Turdus merula* i *Phylloscopus sibilatrix* było przyczyną określenia pasożytów tylko do rodzaju *Microtetrameres* sp.[12]. W dostępnej literaturze brak jest informacji o występowaniu jakiegokolwiek gatunku z rodzaju *Microtetrameres* u *Phylloscopus collybita*.

Capillaria angusta (Dujardin, 1845) (Capillariidae)

U jednego *Passer montanus* w jelicie tylnym znaleziono jedną kapilarię, ponieważ był to osobnik męski możliwe było oznaczenie gatunku.

C. angusta jest rzadko występującym nicieniem, specyficznym dla wąskiej grupy ptaków – łuszczaków i wróbli [5]. Notowany tylko w Europie Środkowej i Zachodniej [13].

W Polsce gatunek stwierdzony u *Fringilla coelebs* i *Passer domesticus* na Dolnym Śląsku [14]. Nie ma doniesień o innych żywicielach tego gatunku.

Dyskusja

Wśród Passeriformes są gatunki, będące głównie ziarnojadami i właśnie one bardzo rzadko bywają zarażone pasożytami wewnętrznymi. Sekcje parazytologiczne 220 takich ptaków, m.in. z rodzajów *Carduelis*, *Parus*, *Passer*, *Sitta* i *Sylvia*, przeprowadzone w Republice Czeskiej nie wykazały zarażenia żadnego z nich nicieniami [6]. Skryningowe badania koproskopowe 415 ptaków należących do 34 gatunków Passeriformes, odłowionych na Węgrzech i we Włoszech (w latach 1998–2001), ujawniły obecność jaj nicieni tylko u 27 ptaków (6,5%). Niezarażone były m.in. *F. coelebs*, *P. montanus*, *Ph. sibilatrix* i *L. megarhynchos* [15]. Wieloletnie badania własne populacji wróbli *Passer domesticus* na Dolnym Śląsku wykazały, że wśród 273 zbadanych ptaków tylko jeden był zarażony kapilarią jelitową *C. angusta*, a intensywność inwazji wynosiła 3 nicienie, helmintów z innych grup nie znaleziono [2]. Zatem pozyskanie jednego mazurka *P. montanus* (na 8 zbadanych) zarażonego kapilarią jest bardzo cenne, ponieważ nie ma dotychczas informacji o zarażeniu tego ptaka jakimkolwiek gatunkiem z rodziny Capillariidae.

Literatura

[1] Czapliński B. 1963. Stan badań nad fauną pasożytni-

- czą ptaków w Polsce. *Wiadomości Parazytologiczne* 9 (4): 333–339.
- [2] Okulewicz A., Okulewicz J. 2006. Wielkie liczenie – co wiemy o pasożytach ptaków Polski? W: *Ornitologia polska na progu XXI wieku – dokonania i perspektywy*. (Red. J.J. Nowakowski, P. Tryjanowski, P. Indykiewicz). Sekcja Ornitologiczna PTZ i Katedra Ekologii i Zoologii UWM w Olsztynie: 135–145.
- [3] Pojmańska T., Niewiadomska K., Okulewicz A. 2007. Pasożytnicze helminty Polski. Gatunki, żywiciele, białe plamy. PTP, Warszawa.
- [4] Okulewicz A. 1982. Nicienie ptaków rodziny Muscicapidae (mucholówki i inne) Dolnego Śląska. *Wiadomości Parazytologiczne* 28 (3–4): 477–482.
- [5] Okulewicz A. 1991. A redescription of *Capillaria angusta* (Duj., 1845) Travassos, 1915 (Nematoda, Capillariidae). *Acta Parasitologica Polonica* 36: 141–143.
- [6] Frantova D. 2002. Some parasitic nematodes (Nematoda) of birds (Aves) in the Czech Republic. *Acta Societatis Zoologicae Bohemicae* 66: 13–28.
- [7] Yamaguti S. 1961. *Systema Helminthum*. Vol. III. The nematodes of vertebrates. New York-London.
- [8] Skrjabin K.I., Sobolev A.A., Ivashkin V.M. 1965. Spiruraty životnyh i čeloveka i vyzyvaemye imi zabolevanya. Akuarioidea. *Osnovy Nematologii* vol. XIV, AN SSSR, Moskva.
- [9] Jygis V.A. 1974. Nematody ptic Kaliningradsoj oblasti i Estonskoj SSR. *Parazitologičeskij Sbornik* XXVI, Leningrad: 81–113.
- [10] Kurashvili B.E. 1983. Nematody i akantocefaly ptic Pričernomorskih i Prikaspijskich Rajonov. AN SSSR, Tbilisi.
- [11] Ryzikov K.M., Slikas A.V., Daja G.G., Kisielene V.K., Mihelsone V.K., Jygis V.A., Rajsitė D.I. 1983. Nematody dikih i domasnih ptic Sovestskoj Pribaltiki. *Acta Parasitologica Lituanica* 20: 3–32.
- [12] Skrjabin K.I., Sobolev A.A. 1963. Spiruraty životnyh i čeloveka i vyzyvaemye imi zabolevaniya. I. Spiruroidei. AN SSSR, Moskva.
- [13] Okulewicz A. 1993. Capillariinae (Nematoda) palearktycznych ptaków. *Prace Zoologiczne* 27. Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego: 1–147.
- [14] Okulewicz A. 1997. Katalog fauny pasożytniczej Polski. Cz. IV. Pasożyty ptaków. 2B. Nicienie – Nematoda. PTP, Warszawa.
- [15] Cork S.C. 2007. The prevalence of nematode parasites in trancontinental songbirds. SEPG 1695 – Grant Awarded 1999. British Ecological Society.

Wpłynęło 7 maja 2008

Zaakceptowano 26 czerwca 2008